

OLĂRITUL TRADIȚIONAL ROMÂNESC PE TERITORIUL OLTENIEI.

PERSPECTIVĂ ISTORICĂ.

Roxana DECA

Datorită excepționalei capacități de a înfrunta timpul, datorită apariției cu o frecvență fără egal în investigațiile arheologice, ceramica reprezintă pentru fiecare popor un nebiruit martor al evoluției de-a lungul veacurilor a unor aspecte esențiale, privitoare la cultura și civilizația acestuia.

În spațiul geografic românesc, tehnologia pregătirii și a modelării lutului, arta ornamentării ceramicii și știința arderii acestora sunt vechi de peste șapte milenii. Chiar și cele dintâi culturi neolitice de pe teritoriul României poartă amprenta unei deosebite realizări practice și artistice. De exemplu, cultura Criș din neoliticul timpuriu (mileniul al V-lea î.Ch.) se întindea pe aproape întreg teritoriul României și avea drept caracteristică esențială cunoașterea ceramicii pictate (fie benzi brune sau albe pe învelișul roșu sau roșu-închis, fie benzi brune pe un fond alb, fie *rozete cu alveole, spirale, spicul de grâu* etc.), trăsătură ce se va menține și în zestrea culturilor neolitice târzii din România, ca însemn al înaltei lor realizări artistice. Astfel, cultura neolitică Ariușd-Cucuteni – documentată în Moldova, în Muntenia de nord-est, în Transilvania de sud-est și între Prut și Nipru – a cunoscut mai multe faze de dezvoltare în mileniiile IV-III î.Ch. și s-a definit printr-o ceramică de foarte bună calitate, bogat și variat pictată, care avea ca ornamente precumpănitoare *spirală, meandrele, triunghiurile* etc. Unele piese aparținătoare acestei culturi – cum ar fi „Hora de la Berești”, județul Galați (datată între 3600-3200 î.Ch.) sau „Hora de la Frumușica”, județul Iași – impresionează și prin forța de stilizare, prin capacitatea creatorilor de a surprinde dinamica actului coregrafic.

În funcție de ornamentică, au fost distinse trei faze principale în evoluția ceramicii neolitice din România:

- a) cea a neoliticului timpuriu, caracterizată, în esență, prin decorul din adâncituri sau incizat (linii sau benzi de linii trasate vertical, paralel, oblic, în zigzag ori în rețea) și prin decorul pictat;
- b) cea a neoliticului mijlociu, definită fie prin decorul incizat, canelat (culturile Vinca-Turdaș și Dudești), fie prin decorul excizat și trasat, încrustat în alb (culturile Vădastra, Boian);
- c) cea a neoliticului târziu, în care predomină culturile cu ceramica pictată cu grafit sau cu culori (alb, roșu, negru sau brun)¹.

Pe ansamblu, arta olăritului rămâne cea mai străveche și mai convingătoare dovadă prin dăinuire că omul neolitic de pe cuprinsul României a năzuit și a reușit uneori în mod genial să asocieze sacrul și frumosul uzualului, necesarului, funcționalului.

În ceea ce privește felul arderii, în neoliticul mijlociu s-a valorificat doar arderea reducătoare (rezultau vase de culoare cenușie sau neagră), iar în neoliticul târziu s-a recurs fie la arderea reducătoare, fie la cea oxidantă (pentru ceramica roșie). În neoliticul timpuriu, arderea ceramicii se făcea pe *vetre obișnuite*. În neoliticul mijlociu, *vetrelor* obișnuite li s-au adăugat *groapa specială* (rotundă sau ovală) și *groapa cu două guri*:

- a) de foc (laterală);
- b) pentru așezarea vaselor (în partea superioară).

În neoliticul târziu, pe lângă vatra obișnuită și groapa cu gură de foc și groapa pentru introducerea vaselor, a apărut și cuptorul compus din:

- a) *camera de foc*;
- b) *grătar*;
- c) *camera de ardere a vaselor*.²

Cea din urmă construcție de ardere a ceramicii neolitice târzii descoperită în Moldova, vizează cultura Cucuteni (etapa A3 și până la sfârșitul etapei Cucuteni B2) și, ca realizare tehnică, rămâne nedepășită până în zilele noastre. Ea permitea obținerea unei temperaturi de aproape 1000°, asigura arderea uniformă (pe toată suprafața și pe toată grosimea

pereților vaselor) și îngăduia reglarea arderii, adică înfăptuirea unei arderi fie reducătoare (în cazul ceramicii negre), fie oxidante (pentru ceramica roșie).

Cuptoare neolitice evoluat, de tip cucutenian, nu s-au descoperit încă la sud de Carpați, dar existența lor poate fi presupusă din moment ce la Cârcea, de pildă, s-a obținut o ceramică policromă, care era superioară din punct de vedere tehnic celei cucuteniene și care nu se putea realiza decât cu cele mai perfecționate mijloace de ardere.³

În *epoca bronzului*, ceramica se confecționa cu mâna, se ornamenta fie cu incizii geometrice (cu precădere *rombice* sau *spiralate*), fie cu excizii, fie cu barbotină, ori cu *alveole mari*, ușor adâncite în corp) și cu *brâul alveolat*. Arderea era reducătoare (ceramică neagră sau cenușiu-închisă) sau oxidantă.

Pe baza coroborării descoperirilor arheologice cu cele istorice (cele mai vechi știri scrise despre *geți* se referă la secolul al VI-lea î.Ch.), s-a stabilit că începuturile civilizației geto-dace datează încă din secolele VII-VI î.Ch., rădăcinile ei fiind identificate în culturile din epoca mijlocie a fierului.⁴ În epoca geto-dacică, vasele de lut s-au confecționat fie cu mâna (din suluri sau fâșii de lut), fie la *roata olarului* (de pe la sfârșitul secolului al VI-lea î.Ch.). Pe durata ființării statului dac centralizat, ceramica lucrată la roată ajunge precumpănitoare. Relațiile geto-dacice cu lumea greacă, în special cu cea a coloniilor de la Marea Neagră, au facilitat preluarea de către autohtoni a unor cuceriri tehnice elene și adaptarea acestora specificului local. În ceea ce privește olăritul, amintim, de exemplu, că în Câmpia Dunării (vezi descoperirile de tip Alexandria-Bălănești) a fost scoasă la iveală *ceramica locală lucrată la roată*, datată între sfârșitul secolului al VI-lea și secolul al IV-lea î.Ch.. Ceramică lucrată pe loc, cu roata, datând încă de la începutul secolului al V-lea î. Ch., a fost găsită și în nord-estul Transilvaniei. Este sigur că daco-geții au preluat roata olarului de la greci, fie direct (prin legăturile fecunde cu coloniile de pe litoralul de vest al Mării Negre), fie indirect (prin intermediul tracilor din sud).⁵

Mai amintim că, în secolul al IV-lea î.Ch., în nord-vestul Daciei și-au făcut apariția celții. Ei au înaintat în podișul ardelean și au conviețuit cu dacii până în secolul al III-lea î.Ch., când au fost asimilați total de localnici. Cultura daco-getă a preluat de la celți unele cuceriri tehnice, unele elemente spirituale, pe care le-a integrat în fondul ei tradițional. Între altele, se consideră că, deși roata olarului se folosea sporadic pe teritoriul Transilvaniei încă din secolul al V-lea î.Ch., celții ar fi contribuit la intensificarea generalizării ei.⁶

Printre formele de vase specifice daco-geților enumerăm: *vasul borcan* (cu umeri ascuțiți, gura strâmtă); *cănila cu coadă în torsadă*; *vasele mari, tip sac*, ornamentate cu brăie și cu butoni în relief; *ceașca dacică* (formă simplă, tronconică, gura largă, dimensiuni relativ mici, prevăzută frecvent cu o toartă și mai rar, la exemplarele de lux, chiar cu două sau mai multe toarte; se folosea ca opaiț) etc.

Ceramica daco-getă se ornamenta recurgându-se la:

- a) *brăie în relief*, dispuse fie în poziție verticală (de la umărul vasului în jos), fie în poziție orizontală (pe umerii și pe gâtul vaselor), fie meandric;
- b) *capul de berbec* (în cetatea getică de la Piscu Crăsani – pe cursul de jos al Ialomiței- s-au descoperit vase de cult cu o asemenea reprezentare în relief);
- c) *alveole* făcute cu degetul;
- d) *butoni cilindrici* (simpli sau înconjurați de alveole);
- e) incizii (linii drepte, oblice, în formă de X; triunghiuri; valul dintr-o linie sau din mai multe linii; linii în formă de ramură sau frunză de brad; rozete etc.);
- f) *toarte răsucite în torsadă*;
- g) lustruire (ornamente în formă de zigzag, de zimți, de fir, de rețea etc.);
- h) pictare (sec. I î.Ch. – I d. Ch.); cu motive geometrice (benzi de linii paralele ori frânte; romburi; cercuri etc); motive vegetale sau zoomorfe;
- i) aplicarea unor sigilii (ștampile) cu motive de felul: *rozeta cu opt brațe*, brăduțul, cercurile concentrice, șirurile de romburi, spirala etc.⁷

Daco-geții au recurs la arderea reducătoare a ceramicii sau la cea oxidantă (cu precădere de la sfârșitul secolului al III-lea î.Ch. – începutul veacului al II-lea d.Ch.). Arderea se făcea în:

- a) gropi deschise, de formă tronconică, cu gură de acces într-o groapă alăturată;
- b) cuptor cu *cameră de foc*; *picior* central (rotund); grătar cu orificii; cameră de ardere a vaselor;
- c) cuptor cu cameră de foc; *perete median*; grătar și cameră de ardere a vaselor.⁸

În perioada stăpânirii romane în Dacia, populația autohtonă a adoptat unele forme ceramice romane (oale cu o toartă, oale cu două torți, cănițe cu una sau două torți, ulcioare cu o toartă sau cu două torți, cupe-pahar, creuzete, chiupuri, castroane, străchini etc.), iar pe altele le-a integrat în repertoriul formelor autohtone (bunăoară ulcioarele dacice cu o singură toartă, lucrate la roată, imitau forme romane). Pe de altă parte, a păstrat în uz -în tot timpul stăpânirii romane în Dacia și multă vreme după ce autoritățile romane au părăsit Dacia- și câteva forme de vase inconfundabile și tipice populației geto-dacice: *cupele cu picior*, *tăvile plate*, *ceașca* (cățuia) dacică sau *vasul-borcan*. Tot meșterii locali trebuie să fi răspândit în Dacia Romană tehnica tradițională dacică a obținerii vaselor ștampilate (probabil ca urmare a influenței elene, pe teritoriul Daciei se lucra ceramică ștampilată încă din secolul al IV-lea î.Ch.). Descoperită mai frecvent în Dacia Porolissensis, ceramica ștampilată se lucra din pastă fină sau din pastă zgrunțuroasă; avea culoare roșie sau neagră-cenușie; era ornamentată prin aplicarea unor sigilii cu motive de mai veche tradiție dacică (*rozeta cu opt brațe*, *brăduțul*, *cercurile concentrice*, *șirul de romburi*, *spirala* etc.) și se presupune

că ea s-a dezvoltat în epoca romană „în legătură cu marile ateliere din afara provinciei, ale dacilor liberi, de felul celor recent descoperite la Medieșul Aurit – jud. Satu Mare”.⁹ În afara vaselor comune, olarii din Dacia romană au produs și vase de lux, de tipul *terra sigillata*, prin imitarea ceramicii importate din Gallia, din atelierele nord-italice și din provinciile romane. Ele se ornamentau cu figuri în relief, imprimate cu ajutorul unor tipare. Printre elementele de decor figurau, între altele, *capul meduzei* (motiv de origine greco-romană) și *creanga de brad* (element frecvent pe ceramica dacică). Pe ansamblu, elementele de decor ale vaselor de tip *terra sigillata* constau în motive antropomorfe, zoomorfe, fitomorfe și geometrice. Cele zoomorfe precumpăneau. Se remarcă și tendința de schematizare, de stilizare. Din pastă fină, în Dacia romană s-a modelat și ceramică modelată cu *figuri în relief*, în special cu *șarpele* (apare pe umărul sau toarta vaselor); *frunzele lanceotate*, dințate pe margine; *bustul uman* – cu ochii marcați de două cerculețe; *brâul* cu relief crestă; *brăduțul* etc. De precizat că vasele decorate cu figura șarpelui în relief au fost puse în legătură cu cultul lui Mithras. Șarpelui i s-a atribuit, în acest caz, un rol apotropaic, de paznic al izvorului sfânt, prezent de regulă în grotle în care se practicau misterele mithraice. Nu-i mai puțin adevărat că motivul respectiv dănuia în Dacia încă dinaintea cuceririi romane din moment ce, de pildă, Sabazios (zeu solar al Traciei helespontice) avea drept emblemă un șarpe.

În Dacia romană, olăria se lucra cu precădere la roată. N-a dispărut complet nici modelarea lutului cu mâna. Dintre ornamentele reprezentative pentru ceramica din Dacia romană excelau: *butonii cilindrici* și *brâul alveolat* (se întâlneau, bunăoară, pe ceașca dacică, pe vasul-borcan etc), inciziile (linii orizontale, linia groasă în val, cercurile spiralate obținute în timpul învârtirii vasului pe roată); motivele făcute cu roțița dințată (șiruri paralele de triunghiuri); vopsirea cu culoare roșie-brună; canelurile în formă de spirală; motivul *șarpelui* puternic reliefat pe umărul sau pe toarta unor vase; *rozeta cu opt brațe*, *brăduțul*, *cercurile concentrice*, *șirul de romburi*, *spirala* (prezente îndeosebi pe vasele ștampilate); motivul *crengii de brad* imprimat pe vasele de tip *terra sigillata* sau pe vase cu decor reliefat; bustul uman cu ochii marcați de două cerculețe etc.¹⁰

De asemenea, în Dacia romană, predomina ceramica arsă oxidant (roșie sau cărămizie), dar continua și arderea inoxidantă (ceramică de culoare cenușie-castanie, până la negru). Arderea se efectua în trei tipuri de cuptoare, toate evaluate:

- a) cu cameră de foc, *picioar central* (pătrat, rotund sau oval), grătar și cameră de ardere;
- b) cu cameră de foc și gură de alimentare, grătar, perete median de susținere a grătarului, cameră de ardere;
- c) cu grătar sprijinit pe trei pilăstri alipite de pereți.¹¹

După retragerea armatei și a administrației romane din Dacia, s-a înregistrat un regres, mai cu seamă calitativ, al meseriei olăritului. El a vizat deopotrivă repertoriul formelor de vase, tehnica modelării acestora, registrul motivelor ornamentale și tipologia cuptoarelor de ars ceramică. De pildă, în ceea ce privește soluțiile de confecționare a vaselor de lut, în epoca postromană (sfârșitul secolului al III-lea- secolul al VII-lea) a devenit preponderentă ceramica lucrată cu mâna și cea executată la roata lentă (acționată cu mâna). S-a diminuat sensibil cantitatea de ceramică realizată la *roata rapidă* (acționată cu piciorul). În secolele VIII-IX, era apreciabilă cantitatea de olărie executată cu mâna, dar în vizibilă scădere față de secolele VI-VII. Predomina ceramica modelată la roata lentă, iar olăria executată la roata rapidă era încă puțină. În veacurile X-XI, a sporit vizibil ceramica obținută la roata rapidă, devenind precumpănitoare din secolul al XI-lea. Destulă ceramică se făcea cu mâna sau la roata lentă. În secolele XII-XVI, olăria confecționată cu mâna sau la roata cu turație medie se găsea în continuă scădere. În secolele XVII-XIX, în cvasitotalitatea satelor cu olari se lucra ceramică la roata acționată cu piciorul. Doar în câteva centre mai supraviețuise tradiția producerii cu mâna a vaselor de lut. În secolul al XX-lea, s-a modelat ceramică doar la roata rapidă.¹²

Cu referire la tehnica decorativă, se poate spune că în Dacia postromană (sfârșitul secolului III-secolul VII) s-au valorificat: *brâul alveolat* (dispus circular ori ondulat), *alveolele* (frecvente pe buzele vaselor), butonii conici, așezați pe umerii unor vase; benzile orizontale de caneluri (pe gâtul, pe umerii vaselor), inciziile (linii drepte sau oblice, benzi de linii orizontale sau în val; cercuri concentrice; șiruri de ove), lustruirea (linii în benzi sau în rețea), nervurile în relief, elementele fitomorfe și avimorfe (porumbei, păuni, viță de vie – *cunoscute simboluri creștine*), așternerea caolinului pe suprafața unor vase (*deprindere preluată de la Bizanț* și concretizată sporadic încă din secolele VI-VII, deși ea va deveni o practică cât de cât curentă în secolul al X-lea). În secolele VIII-IX, vasele de lut se ornamentau cu: *alveole* sau creștături pe buza vaselor, grupuri de împunsături unghiulare, incizii (linii sinuoase; benzi de linii vălurite; benzi de linii vălurite întretăiate în forma unor „ochiuri”; linii orizontale combinate cu grupuri de linii oblice sau verticale; linii simple sau grupate în benzi paralele orizontale; cercuri incizate; alternanța liniilor drepte și orizontale cu cele vălurite etc); caneluri plasate orizontal; așternerea pe suprafața ceramicii fine a unui strat de angobă albă; lustruirea (benzi de linii dispuse în zigzaguri, linii întretăiate în rețea) etc. În secolele X-XI, precumpăneau ca ornamente: canelura subțire sau cea lată, figurată în formă de spirală; împunsăturile unghiulare, rotunde sau ovale (făcute cu dinții pieptenului); inciziile (benzi înguste de linii în val; benzi de linii orizontale simple; linii frânte în zigzag; fascicule oblice); lustruirea (linii simple; benzi orizontale și verticale; linii vălurite; linii în rețea); decorul obținut prin *picture* cu culorile roșie, cafenie, brună, bej, galbenă etc; dungile în relief; motive zoomorfe sau avimorfe în relief (de inspirație bizantină); decorul aplicat (baghete verticale, terminate printr-o pastilă rotundă; combinații în relief care imitau frunza de stejar) etc. În secolele XII-XIV, se întrebuintează cam aceleași categorii de ornamente, dar crește cantitatea de ceramică smălțuită la sate. În secolele XV-prima jumătate a secolului al XIX-lea, se detașează ca importanță ornamentală: canelurile orizontale, inciziile (linii simple orizontale, linii în bandă, linia vălurită etc); șirul de alveole de pe umărul

vaselor; creștăturile de pe marginea buzei vaselor; liniile și petele de humă albă; rețeaua de linii lustruite pe vase arse inoxidant; brăile crestate sau alveolate, bine reliefate; elementele fitomorfe, avimorfe și zoomorfe stilizate și uneori reliefate. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea – secolul al XX-lea, ornamentica ceramicii tradiționale includea: caneluri (orizontale, verticale, oblice, în formă de romburi); incizii (linia continuă-simplă sau în benzi; linia frântă în zigzag; linii paralele verticale; linia punctată; triunghiuri repetate; linii vălurite; cercuri, spirale, romburi; creanga de brad stilizată, floarea cu patru petale etc); *îmbrânarea* (brăuri simple sau meandrice; brăuri alveolate; brăuri crestate); *reliefarea* (butoni cilindrici, motivul torsadei, motivul șarpelui, succesiunea de cercuri concentrice, motive fitomorfe); *imprimarea* (ștanțarea) cu roțițe zimțate; *lustruirea* (linii frânte brad etc.); *pictarea* cu:

a) *motive geometrice* (linii paralele întretăiate, linia continuă, linia punctată, linia zimțată, valul strâns ori amplu, simplu sau dublu; pătrate străbătute de diagonale; arcuri de cerc cu deschiderea în sus și cu punct la mijloc; succesiunea de semicercuri cu deschiderea în jos și cu un punct la mijloc; *colți*; dungii verticale; *picături*, cercuri simple sau concentrice; puncte dispuse împrejurul spiralei; spirale simple sau duble; succesiunea de ove; X-ul; M-ul; șirul de romburi; succesiunea de triunghiuri);

b) *motive simbolice*: rozeta, vârtejul, cercuri simple sau concentrice; spirala; imaginea antropomorfizată a soarelui; steaua în cinci sau mai multe colțuri; funia răsucită etc;

c) *motive zoomorfe*: șarpele, peștii;

d) *motive avimorfe* (imaginea cocoșului, a porumbelului, a păunului etc);

e) *motive antropomorfe* (ochiul omului etc);

f) *motive fitomorfe* (brăduțul, flori, boboci de flori, trifoi, ciorchine de strugure, frunza de viță, spicul de grâu etc), redată stilizat sau, mai rar, figurativ.¹³

Dacă în Dacia Romană predomina arderea oxidantă a ceramicii, în secolele IV-IX raportul s-a inversat în favoarea olăriei arse inoxidant (culoare cenușie, cenușiu-negricioasă). În secolele X-XIX, va reveni în prim plan ceramica arsă oxidant, dar existau și apreciable cantități de ceramică arsă inoxidant. În secolul al XX-lea ceramica arsă se va obține doar în câteva sate din nord-vestul Moldovei.¹⁴

În Dacia postromană (sfârșitul secolului al III-lea – secolul al VI-lea), olăria se ardea în:

a) cuptoare cu încăpere pentru foc, *perete median*, *grătar* și cameră de ardere;

b) cuptoare cu încăpere pentru foc, *grătar* sprijinit *pe picior de lut* în formă de coloană; cameră de ardere;

c) cuptoare simple (gropi deschise sus și cu gură de foc jos - pe laterală);

d) cuptoare fără grătar, dar cu un colac de lut cruțat, pe care se sprijineau vasele (consemnate din secolul al VI-lea).

În secolele VIII-XIV, precumpăneau cuptoarele de ars ceramică care nu aveau grătar. Se foloseau și cuptoare cu grătar circular sprijinit pe un brâu din pământ. Și în veacurile XV-XIX, cuptoarele simple, fără grătar, erau cele mai frecvente. Se utilizau însă și cuptoare cu *grătar circular* sau cu *picior central* (cilindric) și cu *brațe radiale* între camera de foc și cea de ardere.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în secolul al XX-lea, s-au înregistrat cuptoare:

I) tronconice, ovoidale sau drepte, deschise sus, *fără grătar*, cu *vatra neorganizată* și cu gură (sau guri) de foc;

II) tronconice, ovoidale sau drepte, cu *vatra organizată*:

a) cu *șanț circular neacoperit* (pe marginea vetrei);

b) cu *șanț circular acoperit* (pe marginea vetrei);

c) cu *șanț circular neacoperit* (între pereți și între vatră) și alt *șanț neacoperit* (pe mijlocul vetrei);

d) cu *șanț median neacoperit* și cu *șanț circular acoperit* de cărămizi dispuse lateral;

e) cu *șanț median acoperit*, dar cu *șanț circular neacoperit*.

III) tronconice, ovoidale sau drepte, cu *grătar* (sprijinit fie *pe picior de pământ ori cărămidă, fie pe un brâu*), cu cameră de foc și cameră de ardere;

IV) semisferoidal – ovoidale:

a) cu capră;

b) cu grătar și horn.¹⁵

În concordanță cu mărturiile arheologice, cu faptele de limbă (noțiunile fundamentale legate de olărit sunt redată prin termeni de origine autohtonă sau latină¹⁶), cu credințe și obiceiuri străvechi, cu relice etnografice etc., se cuvine să facem afirmația că - și în cele mai vitrege vremuri istorice de după retragerea armatei și a administrației romane din Dacia - tradiția practicării olăritului pe teritoriul României nu s-a stins niciodată și că ea a avut ca primă coordonată fundamentală, ca temei, ceea ce a rămas durabil prin valoare din experiența în domeniu a daco-geților. În urma suprapunerii peste acest fond original, preroman- dar cu asimilări din culturile neolitice locale, precum și din alte civilizații: greacă, celtică etc.- a *civilizației romane*- mai evoluată și mai rafinată- tradiția modelării lutului s-a înnoit, s-a înăbușit considerabil. După cum s-a arătat, *civilizația bizantină* are, de asemenea, o contribuție de prim ordin la fortificarea tradiției străvechi. Din repertoriul ornamental nu lipsesc nici *motivele de obârșie creștină*.

Pe lângă faptul că datează de foarte multă vreme, tradiția prelucrării lutului în România mai este și *complexă* (vizează esența tuturor componentelor meseriei: repertoriul formelor de vase, tehnica de lucru, arsenalul motivelor ornamentale, tehnica arderii vaselor, tipologia cuptoarelor de ars ceramică) și *unitară* prin geneză la nivelul întregului spațiu geografic românesc. Știința și arta modelării lutului s-au diversificat în timp și în spațiu, dar nu în gradul în care fondul original omogen să fie într-unul totul anulat. În procesul concretizării în timp și în spațiu, meseria a cunoscut

nenumărate posibilități de expresie ale fondului comun, unitar. Tocmai această felurime, acest flux continuu de valorificare diferențiată a tradiției comune au asigurat vitalitatea meseriei, neobosită sa primenire și reîmprospătare, neconținută sa devenire. Olarii din fiecare sat s-au străduit să inoveze în concordanță cu specificul materiei prime locale, cu tradiția locală și cu cea generală. Numai inovația ivită ca un vlăstar pe trunchiul trainic al tradiției a avut șanse de a se încetățeni și de a se perpetua ea însăși. Fără neîncetatul impact tradiție-inovație, meseria nu s-ar fi păstrat atât de vie și de diversă. Lungul șir de generații de români au reînnoit continuu tradiția multimilenară proprie. Mai cu seamă datorită fanteziei inepuizabile cu care sunt combinate motivele ornamentale de bază- în compoziții unice, irepetabile, uniformitatea sterilizantă îi este străină ceramicii populare românești, indiferent dacă o privim din perspectivă sincronică sau diacronică. Creația oricărui olar autentic reprezintă o *facere*, o investiție de asiduă frământare a minții și a sufletului, iar nu o simplă copie a ceva dat.

În cele ce urmează, ne propunem să punem în lumină specificul ceramicii olteneste în contextul caracteristicilor generale ale ceramicii românești. Pentru a ne atinge țelul, vom prezenta toate fazele de lucru împlinite de olar, așa cum se creionează ele pe baza investigațiilor etnografice.

Centre de olari din Oltenia în trecutul apropiat și în prezent

Prin coroborarea rezultatelor investigațiilor etnografice de teren cu datele istorice s-a ajuns la concluzia că, până nu demult, au activat olari în circa 470 de așezări din România, că cele mai numeroase asemenea centre creatoare de civilizație tradițională au ființat în zonele submontane și deluroase ale țării și că apogeul în practicarea meseriei a fost atins spre sfârșitul secolului trecut și la începutul secolului al XX-lea. Apoi, concomitent cu răspândirea produselor fabricate, ceramica tradițională și-a diminuat treptat însemnătatea, olarii optând pentru alte îndeletniciri mai lucrative. Mai cu seamă după cel de-al doilea război mondial meșteșugul modelării vaselor de lut la sate a intrat într-o firească și accentuată fază de disoluție, concretizată fie în dispariția completă, fie în estomparea sensibilă.

În concordanță cu datele etnografice și istorice, care vizează secolele al XVIII-lea – al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, pe teritoriul Olteniei se modelau produse din lut în așezările: Argetoaia, Calafat, Ostroveni, Terpezița, Valea Stanciului (din județul Dolj); Dobrița, Brădiceni, Lelești, Rașovița, Arcani, Stroești, Șomânești, Rasova, Târgu Jiu, Slobozia, Găleșoia, Hodoreasca, Pieptani, Pinoasa, Stejerei, Boboiești, Ciuperceni, Peșteana – Vulcan, Strâmba – Vulcan, Vârtopu, Glogova, Cleșnești, Iornănești, Olteanu, Cătunele, Lupoia, Steic, Valea Mănăstirii, Brădet, Runcurel, Lupoița, Roșița, Drăgutești, Urechești, Târgu Cărbunești, Ștefănești, Colțești, Lorgrești, Vladimir (toate din județul Gorj), Căniceni, Noapteșă, Șișești, Șimian (județul Mehedinți), Dobroteasa, Cucuieti, Iancu Jianu, Căluș, Oboga, Vârnava, Bobicești, Chintești, Corbeni, Româna, Vădastra, Corabia (județul Olt), Găujani, Sălătrucel, Călimănești, Vaideeni, Horezu, Bărbătești, Păușești-Măglași, Dobriceni, Vlădești, Pietrari, Râmnicu-Vâlcea, Buda, Govora, Slătioara, Frâncești, Dăiești, Corbii din Vale, Șirineasa, Stănești, Butaru, Zătreni, Contea, Făurești, Gănești, Mănicea, Lăcusteni, Pietroasa, Bătășani, Bălcești, Gorunești, Otetelișu, Diculești, Laloșu, Lungești, Fumurei (toate din județul Vâlcea)¹⁷.

Ca în toate localitățile cu olari din țară, și în cele din Oltenia meșteșugul a regresat sensibil sau s-a stins complet îndeosebi după mutațiile economice, sociale și culturale cauzate de instaurarea și consolidarea comunismului. De pildă, în 1893, în satul Buda (județul Vâlcea) erau citați 38 de olari¹⁸, pentru ca – după al doilea război mondial – numărul lor să se restrângă simțitor; în Ștefănești (județul Gorj), numărul familiilor de olari scăzuse de la 40 (în 1938) la 9 (în 1973); în Găleșoia (județul Gorj) activau 95 de familii de olari în 1944 și numai 30, în 1973; în Stroești (județul Gorj) erau consemnați 20 de olari în anul 1900, iar în anul 1973 meseria se stinsese¹⁹; în Glogova (județul Gorj) lucrau circa 300 de olari, în 1883, 30 - în 1938, 16- în 1971 și 6 - în 1973²⁰. Mai amintim că, pe la mijlocul secolului trecut, se bucura de reputație practicarea olăritului în satul Argetoaia (județul Dolj), din moment ce unele dintre piesele lucrate acolo erau trimise ca mostre la expoziția de la Paris, organizată în 1862²¹. Către mijlocul secolului nostru, meseria olăritului a dispărut, însă, definitiv din satul respectiv.

În pofida declinului vertiginos al olăritului din ultimele patru-cinci decenii, mai există încă destule sate cu numeroși olari activi. Meseria are șanse reale de dăinuire mai cu seamă în așezările în care precumpănește modelarea unei ceramici decorative, caracterizată prin însușiri estetice distincte, consecință a valorificării cu fantezie și forță creatoare a arsenalului artistic tradițional local. De exemplu, în Româna (județul Olt) erau pomeniți peste 200 de olari, în preajma primului război mondial, iar în 1968 încă mai lucrau 68 de meseriași²². Pe de altă parte, pictori și sculptori autentici ai lutului, creatori de forme de vase originale și de compoziții ornamentale pline de fantezie există și în alte centre olteneste: Horezu, Vlădești (județul Vâlcea), Oboga (județul Olt), Găleșoia (județul Gorj), Șișești (județul Mehedinți) etc.

Nădăjduim în revitalizarea olăritului și în unele dintre satele în care s-au modelat cu preponderență vase de foc, sau de gătit, vase în care se depozitau felurite produse alimentare etc. Un rol însemnat în revigorarea interesului pentru atare vase trebuie să-l aibă și specialiștii de la muzee, case de creație etc., cărora le revine sarcina popularizării valorii funcționale și artistice a unei atare olării. Altfel spus, ni se pare o eroare supralicitarea valorii doar a olăriei decorative.

Însușirea pământului de modelat ceramică

Materia primă folosită de olari este *pământul de oale*, care are însușiri speciale și diferite de la o așezare la alta. Compoziția și calitățile pământului de oale din fiecare localitate sunt hotărâtoare pentru tipologia produselor obținute. Olarii subliniază cu convingere acest lucru. De exemplu, cei din Vlădești (jud. Vâlcea) arată că pământul de la ei „...e argilos, des în pori, gras, cleios, are cam 50% nisip; la Horezu e mai gras, n-are nisip nici 25%. Țla nu asudă. Al nostru are avantajul că se poate face orice din el: vase de păstrat untură; oțăt; vase de gătit. La Horezu se fac farfurii, ulcioare mici, nu se fac vase ca să gătescă în ele, că nu rezistă la foc. Pământul de la Vlădești, când pui apa în el asudă; ăl de la Horezu nu asudă, stă uscat la gătit și plesnește...”²³ Pământul de la Slătioara (jud. Vâlcea) conține nisip mult și de aceea „nu prinde smalt pe el”²⁴ În consecință, olarii de acolo nu au modelat străchini. În Oboga există un „strat de pământ nisipos, gras, altu e de pământ mare, de nu se lucrează, și se leagă cu primu. Pământul de aici vine mai galben; la foc se roșește. Rezistă la foc, purează și trece apa prin el.”²⁵

Pentru a rezista la foc, mai cu seamă *vasele de gătit* se fac din pământ care *asudă*, care *purează*. Dacă nu are nisip, pământul *păstos se îngâmfa* (face bășici).

În unele centre (Glogova, Olteanu, Iormănești, Clejești-județul Gorj) deosebiri de compoziție între pământul din care se modelează vasele nesmălțuite și cel din care se prelucrează olăria smălțuită se consemnau și în terminologie. Acolo se vorbea de pământ și oale *bocean* și de *pământ de smalt*. În schimb, olarii din Găleșoaia (județul Gorj) împărțeau materia primă în *pământ de oale* (lut slab, galben deschis sau cenușiu) și în *pământ de rușituri* sau *pământ de străchini* (pământ de prund, gras, unsuros la pipăit, de culoare vântă spre albastru-verzui). Lutul prelucrat în Peșteana-Vârtop dă culoare albicioasă vaselor arse și era potrivit modelării vaselor *bocene* („nesmălțuite”), destinate pentru fiert. Față de lutul din alte părți, acela din Găleșoaia, Stejerei, Glogova și Ștefănești – județul Gorj, ... cuprinde o cantitate mai mare de bioxid de siliciu (+1,07%) și oxid de aluminiu (+0.87%) și o proporție mai mică din toți ceilalți oxizi componenți, lipsind din compoziție bioxidul de carbon și oxidul de potasiu. Prin aceste trăsături și prin existența unui procent mai mare de silice, pereții vaselor arse sunt mult mai rezistenți și, de aceea, oalele sunt mai căutate.”²⁶ În afara lutului, în scopul confecționării oalelor bocene (nesmălțuite), în centrele gorjenești se folosea, ca degresant, și nisipul cuarțos, lipsit de impurități, cu o granulație fină. Pe de altă parte, cenușa provenită din lemnele de esență moale era un bun degresant pentru lutul necesar producerii *rușiturilor* (străchinilor smălțuite).

Când nu aveau materie de bună calitate pe plan local, olarii și-o procurau din alte sate. Bunăoară, cei din Stroești (județul Gorj) își aduceau *argila* din Stejerei, localitate situată la circa 15 kilometri distanță.²⁷

Pământul de oale se scoate din *groapă* (în prezent i se spune *carieră*). *Vâna* sau *stratul* (de pământ) se găsește la o anumită adâncime. Pentru a ajunge la pământul care se *încheagă*, olarii înlătură *stratul de pământ rău*. Există centre (de exemplu, Oboga-jud. Olt) în care se *amestecă*, se *leagă* *stratul de pământ nisipos* cu cel *cleios*.

Prelucrarea pământului de oale

Adus acasă cu carul, cu postava, cu desagii etc. pământul de oale se *purecă* (se înlătură rădăcinile, piatra etc.), se *mărunește* cu *maiul* sau *măiugul* (fig. 1a), cu *frământătorul* (nume al maiului în Glogova- județul Gorj). Apoi, se *toacă* folosindu-se *sapa* (*săpița*).

După mărunțire lutul se pune la *înmoiat* sau *dospit* într-o împrejmuire de scânduri sau de nuiel numită *țarc* (termen de largă întrebuințare pe vremuri), *hâmbar* (hambar), *gropniță* (în Slătioara, Vlădești, Buda- județul Vâlcea), *legănuș* (în Glogova – județul Gorj). Fie în gropi, fie în *țarc*, pământul se stropește, se udă cu apă. Apa se *dă pe straturi* (la două-trei ore câte un strat; în total trei-patru straturi). Dacă pământul e mai *câinos*, i se dă apă mai multă, până devine *brânzos*. Apa se *dă* atâta timp cât pământul *o suferă*. În unele centre (Horezu- jud. Vâlcea; Glogova, Găleșoaia – jud. Gorj; Valea Stanciului – jud. Dolj), după ce se udă, pământul se taie *pe feliuțe cu cuțitoaia* curbată și prevăzută cu două mânere (fig. 1b). În acest fel se îndepărtează corpurile străine (pietre mici, iarbă, rădăcini etc.), iar pământul devine curat *precum ceara*.

Durata dospitului este condiționată de însușirile lutului și variază între câteva zile și o lună. Adeseori pământul se lasă la dospit toată iarna. De fapt, pământul *degerat* este cel mai bun pentru lucru. Însemnătatea *dospirii* cât mai îndelungate a fost bine pusă în lumină de analizele de laborator. Astfel, s-a observat că lutul lăsat să degere are o plasticitate și o consistență maxime, pentru că prin înghețarea apei pătrunse în interspațiile particulelor se asigură desfacerea acestora. Pe de altă parte, procesul este favorizat „și de prezența microorganismelor care, în perioada unei dospiri mai îndelungate, acționează asupra substanțelor organice din argilă.”²⁸

Când dospirea este incompletă, particulele nu se desfac în totalitatea lor, fapt care face ca operațiile următoare – frământarea cu picioarele și baterea cu maiul – să nu mai fie într-un totu eficient.

După dospire, pământul *mergea la călcatul cu piciorul*. *Călcătura* se făcea pe o piele de vițel, *pe un țol* (*cergă*, *pătură*, sac) sau pe un *pod de blane*, peste care se presară nisip, ca să se împiedice lipirea argilei. Pământul se așeza *colac* sau *turtă* și se călca ritmic cu *călcâiul*, cu *muchea* sau dunga piciorului drept. Se călca roată, ca la horă, înaintându-se de la margine spre mijloc. Prin călcarea spre dreapta și spre stânga, pământul se întindea asemenea cocăi. Călcătul se repeta uneori chiar de nouă ori, timp de trei-cinci ore, până când lutul nu mai avea *duluri* și părea că „unge la mână”. Mai nou, în unele centre se frământa la *călcătoare*²⁹ sau *malaxor* ³⁰, adică la o instalație compusă din două *sule* sau *suluri*, care se învârtesc în sens invers.

După *călcare*, pământul se freacă în mână, se bate în palmă. E bun de lucru când devine *precum ceara* sau ca *aluatul*, când își dă voie la întins și nu plesnește. Atunci se face *brazde* sau *turte* și se lasă lângă roata olarului, ca să iasă apa din el, să se jălăvească.

Modelarea vaselor se face pretutindeni în Oltenia la roata acționată cu piciorul. Ea se compune din:

a) *masă*³¹ (*laviță*³², *tarabă*³³, *teighea*³⁴ sau *tăpsanu*³⁵ roții), pe care se așază pământul;

b) dintr-un *fus* (de lemn de tei, de stejar, de carpen), al cărui vârf de jos – numit *căpătai*, *bold* sau *călcăiul* fusului – este învelit în fier și se rotește fie într-o *piuă* metalică, fie într-o adâncitură dintr-un nod de gorun ori de corn, fie într-o măsea de cal;

c) dintr-un *jug* (*juguț*) care fixează fusul de masă;

d) dintr-o *roată* sau *roată mare*, lucrată din lemn de nuc, stejar, fag etc. pe care o învârtește olarul cu piciorul;

e) dintr-o *roată mică*³⁶ (*târcol*³⁷, *taier*³⁸, *străgălie*³⁹), adică din discul de lemn de nuc pe care se lucrează ceramica.

Bucății de pământ din care se modelează un vas i se zice *cocoloș*⁴⁰, *bruș*⁴¹, *gogoloț*⁴², *gogoloi*⁴³, *cap*⁴⁴ sau *boboloș*⁴⁵.

În timpul lucrului, pentru a potrivi vasul, pentru a-i da forma, olarul se folosește de *dește*, cu care ține piesa în interior – și de un instrument din lemn de jugastru, nuc, păr, carpen, cireș sau fag (fig. 2a), numit *piepten* (în Horezu, Bărbăești – județul Vâlcea, Șişești – județul Mehedinți, Glogova, Călnic, Peștișani, Găleşoia – județul Gorj), *sămcea* (în Slătioara – județul Vâlcea), *fichiaș*, *fuchiaș* (în Vlădești, Buda, Lungești, Dăești – județul Vâlcea; Oboga – județul Olt, Valea Stanciului – județul Dolj).

Fără îndoială că, dintre toate fazele prin care trece lutul până ajunge să fie vas, cea mai impresionantă este modelarea argilei. Operația implică o mare îndemânare, atenție, fantezie creatoare, talent pentru transformarea pastei amorfe după ce aceasta trece prin forme succesive și variate, în forma finală, de unde săvârșit aspect estetic.

Fazele prelucrării diferă de la un tip de vas la altul, fiecare centru de olari moștenind o anumită tradiție în succesiunea și specificul operației. Pe de altă parte, fiecare olar de renume creează, inventează forme noi. De aceea, invenția formală nu încremenește niciodată în câteva tipare stereotipe.

Pentru obținerea *mănușii cu fătă* a ulciorului, în lungul fâșiei de lut se introduce, de obicei, o *nojiță* care, la partea inferioară, pătrunde în peretele vasului ce se găurește cu fusul. În final, se scoate nojița și rezultă tubul. Alteori, orificiul din toarta ulciorului se face cu un fus ascuțit la un capăt și aplatizat la celălalt numit *țatar* (în Oboga – jud. Olt). Pentru netezirea interiorului vaselor cu gât strămt, olarii din unele centre recurg la un fel de *cârje* (fig. 2b).

În exterior, vasele se netezesc cu un *potlog* (*plotog de piele*), care se înmoaie în *lut lăptos*. După netezire, piesa se taie de pe roată cu ața sau, mai nou, cu o sârmă care are prinse la capete bucăți de lemn, de piele ori cărpe (fig. 2c).

Când este gata *olăria* se ridică de pe roată cu mâna (formele întinse se saltă, de regulă, cu o *lopățică* de lemn, de circa 40 (12) centimetri) și se pune să se *zvânte*, *zvinteze*, *să se shicească* la loc umbros, ferit de vânt. După aceea, se așază la uscat pe *polițe*. În funcție de vreme, *uscatul* ține fie câteva zile, fie mai mult. Pe timpul lui, străchinile se fixează una peste alta, gură-n gură, ca să nu se *lase* (deformeze). Operația aceasta are nume diferite. De pildă, în Oboga (jud. Olt), străchinile se *impleuplează*; în Găleşoia (jud. Gorj) se *împerechează*; în Glogova, Olteanu, Iormănești, Clejnești (jud. Gorj) se vorbește de străchini *încăpăciate*.⁴⁶

Ornamentarea ceramicii din Oltenia

Operația de ornamentare a ceramicii din Oltenia se numește, în general, *înfloratul vaselor* (de pildă, în Horezu, Vlădești, Buda, Dăești, Lungești – județul Vâlcea; Valea Stanciului – județul Dolj; Șişești – județul Mehedinți). Cu aceeași accepție, în Oboga – județul Olt se vorbește de *gătitul vaselor*: „le gătim cum se gătesc oamenii de sărbătoare” – afirmă olarii de acolo. Pentru a indica *pictarea olăriei*, în Glogova – județul Gorj se folosește termenul *brezătură*, iar în Găleşoia – județul Gorj – *rușitură*. În Româna (județul Olt) vasele se *înflorează* sau se *jirăvesc*.

Dintre tehnicile decorative întrebuințate sunt de amintit: incizarea, îmbrânarea, reliefarea, pictarea, lustruirea, decuparea etc. Deși străvechi și în general cunoscute, tehnicile respective nu sunt toate valorificate în fiecare așezare cu olari. Astfel, unii olari pun accentul mai cu seamă pe *pictarea* vaselor. Alții îmbină două sau mai multe procedee: *pictare-îmbrânare*, *pictare-reliefare-incizare*; *pictare-îmbrânare-incizare*; *pictare-îmbrânare-reliefare*; *lustruire-imprimare* etc. De exemplu, pentru olarii din Slătioara și Dăești – județul Vâlcea - înfloratul consta în aplicarea pe vase a unui decor alb, rezultat din amestecul varului cu piatră albă, adusă de la munte și pisată. În Șişești și Noapteașă – județul Mehedinți - unde fondul vaselor este alb-gălbui-rozaliu, *înfloratul* se înfăptuiește prin *îmbrânare* și prin *pictarea* unor motive simple (linii orizontale, linii scurte și oblice, cercuri și spirale) cu culoarea roșie-brună.

Există și diferențe de concretizare a fiecărei tehnici decorative de la un centru de olari la altul, de la o categorie de ceramică la alta (bunăoară, *îmbrânarea* este caracteristică mai cu seamă pentru ulcioare și pentru vasele mari, de gătit).

Tehnica *incizării* ceramicii a fost documentată arheologic pentru toate epocile istorice care s-au succedat pe teritoriul României, începând cu neoliticul timpuriu⁴⁷. Olarii de astăzi numesc operația *zgârieria* sau *săparea* vaselor și o înfăptuiesc, de obicei, cu ajutorul unghiei, al *pieptenului* (*zgârieaciului*, *zimțarului*, *zimțului* etc.) - „o scândurică trapezoidală, ovoidală sau dreptunghiulară, care este prevăzută cu 2-4 sau mai mulți dinți” – (fig. 3a). Câteodată

săpatul (vaselor) se mai face cu vârful unei scoabe metalice (fig. 3b) sau cu o ustensilă de lemn (denumită *fus*), care este rotundă la un capăt și ascuțită la celălalt (fig. 3c). Față de vremurile trecute, decorarea prin incizare se găsește în regres. În Oltenia, ea s-a întrebuințat mai frecvent în Glogova, Găleșoaia – județul Gorj; Buda, Vlădești, Lungești, Pietroasa, Horezu – județul Vâlcea; Oboga, Româna – județul Olt. Prin incizie se realizează, de regulă, motive geometrice: linia continuă - simplă sau în benzi; linia frântă în zigzag; liniile paralele verticale; linia punctată; *zimții* („triunghiuri repetate”); linii vălurite; cercuri; spirale; romburi etc. De pe unele vase nu lipsesc nici motivele fitomorfe incizate, îndeosebi *creanga de brad* stilizată. În ultima vreme a luat amploare *imprimarea (ștanțarea)* unor motive ornamentale fie cu niște *pene* de lemn care au decorul încrustat la capătul mai îngroșat (fig. 3d), fie cu *roțițe zimțate* (fig. 3e)⁴⁸.

Îmbrânarea și reliefaarea sunt tehnici decorative care datează sigur, în spațiul geografic românesc, încă din epoca bronzului⁴⁹ și care presupun intervenția asupra pastei crude. Consemnată etnografic în multe centre cu olari din Oltenia (de exemplu, în Glogova, Ștefănești, Arcani, Găleșoaia – județul Gorj; Vlădești, Lungești, Bărbăești, Dăești – județul Vâlcea; Șişești – județul Mehedinți), imbrânarea înseamnă realizarea în relief, pe vasele mari (oale de gătit, vase de murături, vase de oțet, ulcioare etc.), a unor *brăuri (brâne)* simple, alveolate sau crestate. Alveolele pot fi obținute prin apăsarea pastei crude cu degetul sau prin împungerea acesteia cu fusul. La rândul lor alveolele făcute cu degetul se succed fie continuu, fie discontinuu. Pe lângă funcția artistică, brâul simplu-alveolar sau crestă are și menirea de a fortifica toartele și pereții vaselor și este dispus, de regulă, liniar și, mai rar, meandric. Există diferențe de plasare a brâului de la o categorie de vase la alta, de la un centru cu olari la altul (de pildă, pe ulcioarele modelate în centrele cu olari din Gorj, brâul alveolar apare mai cu seamă pe toartă - fig. 4a; în Șişești – județul Mehedinți au fost înregistrate - în afara ulcioarelor pictate- și exemplare care prezintă pe corp fie un brâu meandric, mărginit de brâie liniare, fie o succesiune de trei brâie liniare, orizontale, ce sunt unite din loc în loc prin segmente de brâie verticale). Întinsă este îndeosebi gama soluțiilor *imbrânării* oalelor. Astfel, pe unele se văd trei brâie succesive între partea superioară și cea inferioară de prindere a *toartei* – fig. 4b; pe altele apar două brâie (de obicei, unul sub *buză* și altul pe pânze – fig. 4b)⁵⁰; pe altele figurează trei sau mai multe brâie care acoperă întreaga suprafață ce se întinde de la toartă în jos (a se vedea oale din Arcani – Gorj).

Pe teritoriul României străveche este și deprinderea *reliefării*, adică a înfăptuirii unor proeminențe în relief pe suprafața exterioară a vaselor. Cele mai frecvente motive create prin reliefare sunt *butonii cilindrici* (un fel de pastile aplatizate, care se plasează fie pe toarta vaselor, fie în punctele de fixare a toartelor). Li se adaugă motivele zoomorfereliefate. Investit cu o funcție apotropaică, îndeosebi *șarpele* este reliefat, de pildă, pe toartele ploștilor și ale unor câni din Vlădești (județul Vâlcea) – fig. 4c; pe *ulcioarele de nuntă* din Oboga (județul Olt).

Dintre tehnicile decorării ceramicii, *pictarea* a fost cea mai intens valorificată, îndeosebi în ultimele două secole. În totalitatea centrelor cu olari din Oltenia. Pretutindeni, culorile s-au obținut, în esență, pe cale naturală. Astfel, *roșu* se dobândea dintr-o *vână de pământ aparte*, numită *rușeală (rușală)*, pământ care era bogat în oxid de fier și care se găsea pe văi, uneori la o adâncime de 2-3 m sau chiar mai mare. Olarii depistau asemenea pământ cu ajutorul izvoarelor sau al apelor, în general, „care-l scot la vezeală”. Uneori, *rușeala (rușala)* se lua de la mari distanțe. De pildă, olarii din Găleșoaia (județul Gorj) luau *rușeala* din Sohodol: „acolo se știe din moși-strămoși”.⁵¹

Rușeala (rușala) se usca, se toca mărunț, se răsnea, se înmuia în apă - stingându-se ca varul și obținându-se un lichid vâscos. Acesta se *strecura* prin pânză sau sită și rezulta o suprafață ca *laptele bătut* și lucioasă ca *sticla*. Cu o asemenea pastă se realiza, de obicei, fondul vaselor. De precizat că, în Vlădești și Buda – județul Vâlcea, huma de pe văi, folosită la obținerea culorii roșii, se numea *ciripie*.

Negrul se prepară tot dintr-un pământ special, găsit în eroziunile de teren, după ploi. E vorba de niște *boabe negre* rămase în *locurile sărace* când se produc deplasări de teren. Pământul respectiv se *arde*, se *pisează*, se *amestecă cu apă*, și se *cerne* sau se *stricoară*. În unele centre (Oboga), partea neagră se amestecă cu *rușeală* („o lingură neagră cu șapte de roșu”) și rezultă o culoare maronie⁵².

Culoarea *verde* s-a obținut oriunde prin zgura produsă prin arderea în cuptor a sârmei de aramă. Zgura se *cojește*, se *pisează*, se „macină în rășniță de două-trei ori, ca să ajungă ca untu, să nu aibă strelicii prin ea. Se pune humă până bate-n roșu” – afirmă olarii din Oboga (județul Olt).

În multe centre în care s-a lucrat ceramică de uz casnic, culoarea *albă* s-a preparat din var amestecat cu o piatră *albă de munte*, arsă și pisată (de exemplu, în Dăești, Slătioara, Lungești - județul Vâlcea). În Vlădești, Buda (județul Vâlcea), Valea Stanciului (județul Dolj) culoarea de fond era albă și se prepara din *humă*, adusă de prin alte părți și din piatră albă de munte, arsă și pisată.

În Olteanu, Govora, Iormănești, Clejnești (județul Gorj), culoarea albă rezultă din humă albă luată fie din Noapteșă (județul Mehedinți), fie din Stroești (județul Gorj). Prin simpla ardere, pământul de oale din Noapteșă, Șişești capătă culoarea albă-gălbui-rozalie.

Des întrebuințată este culoarea *galbenă*, produsă din humă de Medgidia, amestecată cu *rușeală*. Dozajul este diferit de la centru la centru, în funcție de nuanțele care trebuie să rezulte. De aceea, fiecare meseriaș trebuia să stăpânească știința armonizării practice a amestecului. Ca o aluzie la procedeul de obținere prin amestec, în Oboga culoarea galbenă se numește *spurcată*⁵³.

Pe lângă situațiile în care culoarea de fond a vaselor rămâne cea asigurată de însuși pământul de lucru, se întâlnesc și centre în care pictarea olăriei cuprinde două faze distincte:

a) aplicarea culorii fundamentale, care constituie fondul vasului;

b) aplicarea altor culori peste cea de fond.

În Oboga (județul Olt), prima fază se numește *scaldă, scăldatul vaselor*. În Horezu – unde, odinioară, culoarea suport a vaselor era albă și se obținea dintr-o *vână de piatră albă*, luată din munți, pisată în piuă, amestecată cu apă – această fază se numește *albitul* vaselor. Astăzi, fondul vaselor se dă cu angobă, iar operației i se spune angobare. Culoarea de fond *se stropește, se toarnă*, de obicei, *cu lingura*.

La *înfloratul* propriu-zis, culorile se pică, de regulă, *cu cornu* (de vită) *pentru înflorat*. În vârful lui se fixează o pană de găscă, numită *țiplă*, prin care se scurge culoarea (fig. 5a). În Lungești (Vâlcea) au fost consemnate și *cornuri de lut* (fig. 5b), cu ajutorul cărora se picta olăria. În general, cu cornul se pictează cele mai fine motive geometrice, fitomorfe sau zoomorfe etc.

Decorul penat, specific ceramicii de Horezu, se execută cu *gaița* (fig. 5c), care este compusă dintr-un *mărăcin* sau, mai nou, *bold*, de care se prind câteva *mustăți de iepure* sau *fire de păr din coamă de porc mistreț*. O unealtă asemănătoare s-a întrebuințat la ornamentarea străchinilor și a farfuriilor din Valea Stanciului (județul Dolj) sau din Sălătrucel (județul Vâlcea).

Unele ornamente se trasează și cu *pana* (fig. 5d), cu *paiul* (prin Oboga), ori cu *pensula pentru pictat* (*pentru înflorat, pentru scris motive* – fig. 5e). Olarii din Zătreni, Dăești (județul Vâlcea) numeau *mătăuz* peria confecționată din păr de porc prins pe un bețișor. Pe ansamblu, cu pensula *se stropeau* petele de culoare de pe oale, ulcioare. Pensula s-a întrebuințat însă și la pictarea altor categorii de produse. În Șișești de Jos și Noaptea (județul Mehedinți), decorul se realiza cu *pământ roșu* așternut fie cu degetul, fie cu cornul, fie cu *boielnicul* („țevă de soc”). În timpul din urmă, *boielnicul* constă într-o țevă de metal, care are prinsă la un capăt o pensulă cu păr din coadă de bou.

Registrul motivelor pictate de olari nu este prea întins, dar se definește printr-o certă diversitate decorativă, rezultată din fantezia asocierii și a combinații variate a ornamentelor. Precumpnesc motivele geometrice: liniute; *picături*; șiruri de puncte (mai frecvente în Vlădești – Vâlcea); cercuri simple sau concentrice; puncte dispuse împrejurul spiralei (motiv des întâlnit în Vlădești – Vâlcea); linii drepte – simple sau paralele numite *vergi, trăsuri* (în Glogova – județul Gorj), *jiraie* (în Oboga, Româna – județul Olt), *tângi* (în Șișești – județul Mehedinți); linii vălurite – strânse ori ample, simple sau duble – denumite *șerpuială* (în Vlădești, Horezu – județul Vâlcea; Glogova, Olteanu – județul Gorj), *șerpălău* (în Dăești, Horezu – județul Vâlcea), *cotele* sau *coteală* (în Oboga, Româna – județul Olt); linii întretăiate; linia frântă; *colțișori, colțuri* (în Vlădești – județul Vâlcea, motivul constă într-o succesiune de unghiuricu deschizătura în sus); spirale duble sau simple – în formă de S culcat – sau spirale propriu-zise (în Buda, Vlădești, Horezu – județul Vâlcea; Oboga – județul Olt; Șișești – județul Mehedinți, motivului respectiv i se zice *melc*); succesiunea de ove (numită și *colși*); linia zimțată; X-ul; M-ul (a se vedea unele vase din Vlădești – Vâlcea); grupările simetrice de unghiuri ascuțite; șirul de romburi; succesiunea de triunghiuri (de regulă, i se zice *dinți de lup*) etc. Multe dintre motivele geometrice enumerate sunt general răspândite, dar intensitatea folosirii lor este felurită de la un centru la altul. De pildă, motivul spiralei poate fi considerat definitoriu pentru câmpul ornamental central al farfuriilor modelate în Oboga (județul Olt), datorită frecvenței utilizării lui. Același motiv, completat cu puncte, apare cu regularitate nu numai pe fundul străchinilor, ci și pe pereții sau pe pânțelele vaselor de capacitate lucrate în Vlădești, Buda (județul Vâlcea).

Dintre motivele fitomorfe străvechi, cea mai mare răspândire o cunoaște *brăduțul* sau *creanga de brad* (el figurează pe ceramica din Vlădești, Dăești, Buda, Sălătrucel – județul Vâlcea; Șișești – județul Mehedinți; din Gorj). Nu lipsesc nici alte motive vegetale care reprezintă cunoscute simboluri creștine (bunăoară, vița de vie) sau care subliniază comunitatea dintre ființa olarului și natură și care sunt tratate, de regulă, în manieră stilizată: *frunze, boboci de flori* (în Glogova – județul Gorj li se spune *pupi*), *spicul de grâu* (descifrabil mai ales pe olăria din Oboga – județul Olt) etc.

Un loc aparte îl au motivele avimorfe și zoomorfe, unele dintre ele constituind simboluri creștine (de pildă, porumbeii, păunii, peștii etc.), altele aparținând tradiției bizantine. Bunăoară, imaginea cocoșului este reprezentativă mai cu seamă pentru străchinile și farfuriile din Horezu, atât datorită frecvenței, cât și grație faptului că personajul în discuție este surprins mai totdeauna într-o secvență dinamică, cu penele învolburate ca pentru atac. Ca urmare a fineței execuției, până și decorul străchinilor din Horezu se aseamănă cu penajul unor păsări. Motive avimorfe figurau mai rar și pe farfuriile care se modelau odinioară la Oboga – județul Olt. De asemenea, farfurii pictate cu pești fie pe bordură, fie pe zona centrală, au fost consemnate atât în Oboga, cât și în Horezu.

Rozetele, *vârtejul*, cercurile simple sau concentrice, spiralele, X-ul, imaginea antropomorfizată a soarelui etc. erau, la fel, des întâlnite pe ceramica din Oltenia, în general. Ochiul omului și mai ales steaua în cinci sau mai multe colțuri reprezentau ornamente predilecte pentru olarii din Horezu, dar ele nu lipseau nici de pe ceramica din Oboga. Pe de altă parte, îndeosebi în Oboga (județul Olt) și în Vlădești (județul Vâlcea) aveau o întrebuințare tradițională motivele *șarpelui* și al *funiei* răsucite. *Pânza păianjenului, aripa fluturelui* sunt sugerate pe unele vase pictate, de pildă, în Horezu (județul Vâlcea).

Nu trebuie uitat nici faptul că în Oboga și în Româna (județul Olt) se modelează, între altele, ulcioare cu corpul sferic și brațe suprapuse, precum și *ulciorașe antropomorfe* (de obicei, chipuri feminine – fig. 6d), care evocă – prin aspect și ornamentică – figurinele descoperite în necropola de incinerare din epoca mijlocie a bronzului (jumătatea

mileniului al II-lea î.Ch.), de la Cârna, sau statueta cu un vas pe cap, sprijinit cu ambele brațe, statueta găsită la Vidra (cultura Gumelnița).

În concluzie, putem afirma că olarii din Oltenia au valorificat tehnici străvechi de ornamentare a lutului modelat și că intensitatea concretizării fiecărei tehnici decorative a fost felurită în spațiu, în timp, precum și de la o categorie de produse la alta.

Străvechi sunt și motivele ornamentale întâlnite pe ceramica populară: geometrice (abstracte sau simbolice), reliefate (*brâul alveolar*, *butonii*), fitomorfe (*bradul*, *creanga de brad*), zoomorfe (*șarpele* etc.).

În legătură cu ceramica populară din Oltenia, se mai constată *preponderența motivelor geometrice față de cele fitomorfe sau zoomorfe*, iar, pe de altă parte, *redarea cât mai stilizată, cât mai figurativă a motivelor fitomorfe sau chiar zoomorfe*.

Impresionează, apoi, virtuozitatea creatoare a unor meșteri de a asocia un număr totuși restrâns de motive într-o varietate nesfârșită de compoziții ornamentale. Este aceasta dovada certă că și oamenii simpli își puneau pecetea personalității lor pe produsele înfăptuite, că și ei făceau o neconținută investiție de gândire și de simț al frumosului, contribuind astfel la primenirea, la revigorarea tradiției. Desăvârșitul simț al proporțiilor, discreția și finețea, vigoarea și rafinamentul menite să ne încânte privirea sunt probate mai cu seamă de olarii din Horezu, Oboga, Vlădești, dintre care s-au detașat unii cu reale potențe creatoare, care au dat avânt meseriei, chiar și în vremurile de restriște (îi avem în seamă, bunăoară, pe: Dumitru Șchiopu din Vlădești – județul Vâlcea; Victor Vicșoreanu, Stelian OGREZEANU, Victor OGREZEANU, Dumitru MISCHIU din Horezu – județul Vâlcea; Grigore Ciungulescu din Oboga – județul Olt; Vasile Olaru din Lungești – județul Vâlcea; Opriță I. Constantin din Șișești – județul Mehedinți etc.).

Pentru a pune mai bine în lumină intima legătură a compoziției ornamentale cu forma vasului, simțul proporțiilor, simetria desăvârșită a dispunerii motivelor, ritmicitatea (alternanța dintre plinuri și goluri la intervale regulate), grația care caracterizează compoziția decorativă reproducem câteva piese reprezentative pentru patru dintre renumitele centre de olari: Horezu, Oboga, Vlădești și Româna (fig. 7).

Și culorile cu care se zugrăvesc vasele sunt așternute în mod curent cu gust, fără stridente care să impiezeze frumosul. Deosebiri de tradiție funcțională, tipologică și decorativă a vaselor au impus diferențe între centre în ceea ce privește registrul de culori utilizate, predilecția pentru o anumită culoare de fond etc. De exemplu, în Șișești (județul Mehedinți), culoarea de fond (albă-rozalie) este asigurată nemijlocit de lutul folosit la modelare, iar motivele ornamentale se înfăptuiesc cu roșu-cărămiziu. Fondul ceramicii din Stroești (județul Gorj) era mai totdeauna roșu și se obținea fie direct din pasta modelată, fie din *rușală*, iar ornamentele se realizau cu humă albă. Culoarea suport a ceramicii de Vlădești (județul Vâlcea) rezultă din huma albă, iar decorul se înfăptuiește, în mod obișnuit, cu smalt colorat în verde (aproape brun). Pe vremuri, fondul vaselor vechi din Horezu era mai totdeauna alb sau gălbui-deschis, dar cu timpul s-a optat pentru cel brun-închis. Pe ceramica din Oboga (județul Olt) predomină fondul alb sau brun-închis și desenele făcute cu galben⁵⁴.

Arderea ceramicii

Bine uscate și decorate după tradiția ornamentală a fiecărui centru, vasele de lut se ard în construcții speciale, numite cuptoare de ars oale. Dacă sunt analizate din unghiul de vedere al poziției față de nivelul solului, se constată existența unor cuptoare de ars oale *îngropate*, *semiîngropate* și *de suprafață*.

Dacă sunt analizate din unghiul de vedere al poziției față de nivelul solului, se constată existența unor cuptoare de ars oale *îngropate*, *semiîngropate*, și *de suprafață*.

Cuptoarele îngropate coboară în întregime în pământ. Pereții lor se lasă din săpătură fie drepti, fie oblici sau ovoidali. În final, se lipesc cu un vas de lut și, câteodată, se căptușesc cu un rând de cărămizi așezate în dungă ori pe lat. Pentru aprovizionarea cu combustibil a gurilor de foc, cuptoarele îngropate sunt prevăzute cu șanțuri dreptunghiulare sau cu gropi de acces. Tradiția întrebuițării cuptoarelor îngropate s-a mai păstrat în Glogova, jud. Gorj Mai demult, dăinuia și în alte centre cu olari din Oltenia (de pildă, în Valea Stanciului – județul Dolj, Vădastra – județul Olt, Căniceni – județul Mehedinți).⁵⁵

Cuptoarele semiîngropate au o porțiune a pereților adâncită în pământ, iar altă porțiune se află deasupra solului și se clădește din piatră, cărămidă sau, din lut bătut cu maiul între o osatură de scândură ori de pari și de nuiile împletite. Reprezentative, în acest sens, sunt cuptoarele din Oboga, Româna, Vârnavă, Corbeni – județul Olt. care urcă peste nivelul solului cu circa 50cm. De la nivelul solului de călcare în sus, pereții se clădesc din pământ bătut într-un cofraj din scânduri așezate pe circumferința unei roți de car. Marginea exterioară constă din nuiile împletite pe pari sau din scânduri. În dreptul gurilor de foc, de o parte și de alta a cuptorului, sunt săpate gropi dreptunghiulare prin care se alimentează construcția.⁵⁶

Cuptoarele de suprafață predomină în prezent (consemnate, de pildă, în Șișești, Noapteașă (jud. Mehedinți); Găleșoia, Ștefănești, Arcani, Peștișani, Glogova (jud. Gorj); Vlădești, Buda, Slătioara, Dăiești, Lungești, Sălătrucel, Bărbătești, Horezu (jud. Vâlcea); Valea Stanciului (jud. Dolj)). Pereții lor se clădeau odinioară mai cu seamă din pământ bătut cu maiul între o împrejmuire interioară, alcătuită din scânduri și așezate fie vertical (în situația cuptoarelor drepte), fie înclinat (în cazul cuptoarelor tronconice), și o împrejmuire exterioară, care era formată din pari bătuți în

pământ, împletiți cu nuiiele, și care se numeau *țarc* (*gard, gârduș, grădea* etc.) Ca să nu se umple (să nu crape) în timpul arderii olăriei, pereții cuptoarelor, groși de 30-35cm, se încingeau cu cercuri, de lemn, cu *brăuri* (*legături*) metalice, sau cu lanțuri. Se cuvine reținut că, până de curând, s-a mai păstrat în practică metoda străveche și ingenioasă a trasării circumferinței cuptoarelor cu ajutorul roții carului. De exemplu, în Dăiești (județul Vâlcea), roata de car se așeza pe pământ, iar pe marginea ei se așezau vertical scânduri, care constituiau peretele interior. Peretele exterior consta din *grădea*, adică din pari înfiți în pământ și împletiți cu nuiiele de alun sau de fag. Între scânduri și grădea se arunca pământ și se bătea cu maiul după care se uda. Scândurile și roata se scoteau când lutul era uscat. În exterior rămânea gardul de nuiiele. Grosimea peretelui atingea cam 50 cm.⁵⁷

Indiferent de poziția față de nivelul solului, cuptoarele de ars oale sunt prevăzute cu una sau două guri de foc, late de circa 35 de centimetri și înalte cam de 50 centimetri. În mod curent, olăria se introduce prin gura de sus a cuptorului, care este circulară.

În ceea ce privește *vatra cuptorului*, s-au înregistrat instalații care aveau:

a) un șanț circular neacoperit între pereți și între vatra din lut cruțat⁵⁸
b) un șanț circular neacoperit între pereți și între vatră și un alt șanț neacoperit pe mijlocul vetrei⁵⁹
c) un șanț median neacoperit, dar cu un șanț circular acoperit de cărămizi dispuse radial, cu spații între ele, cu un capăt pe semicercurile vetrei, iar cu celălalt pe brăul aflat în jurul peretelui⁶⁰. Asemenea cuptoare s-au utilizat în Găleșoia – județul Gorj; Horezu – județul Vâlcea.

d) grătar, care separă complet încăperea de foc de cea de ardere a olăriei.

Clăditul vaselor pornește obișnuit cu cele mari și se sfârșește cu străchini, taiere, ulcele etc. Pentru realizarea *cărărilor* (gangurilor) prin care pătrunde focul, olăria mare se fixează pe vatră și pe marginea cuptoarelor, iar cea mică se așază spre mijlocul construcției. După *așezare, clădire* sau *chitițe* olăria se acoperă cu *ciohuri* pentru a *înăbuși focul să nu iese*. La ardere, olarii veghează ca temperatura să crească treptat. Pentru acesta, focul se pornește la gurile cuptorului, cu lemn putred, gros. Timp de două-trei ore, oalele se încălzesc mai mult la fum decât la flacără. După aceea, focul este împins spre interior și *merge în creștere*. Spre sfârșitul arderii, odată cu roșirea uniformă, olăria se *răsufală* de câteva ori. În acest sens, se trage focul din cuptor timp de câte 10-15 minute pentru ca să crească temperatura sus și să scadă spre baza cuptorului.

La începutul oricărei arderi, din cuptor iese fum, iar cu timpul se ridică deasupra flăcări roșii. Când ele devin albe-albăstrii, arderea s-a terminat. Prima ardere sau *primul foc* se mai numește *rușitul* vaselor (în Horezu – județul Vâlcea, Oboga – județul Olt, Găleșoia – județul Gorj) sau *părlitul vaselor* (în Vlădești – județul Vâlcea). Pentru ca olăria să se ardă bine, este necesar ca în cuptor să se realizeze o temperatură de cel puțin 999°C. După ardere, vasele sunt lăsate să se răcească timp de 6-12 ore. Vasele arse oxidant se smălțuiesc, uneori, pentru a li se spori durabilitatea. Fiecărui centru cu olari îi sunt caracteristice anumite nuanțe cromatice ale smălțului, care rezultă din amestecul smălțului cu alte materii. Prin suprapunerea lichidului de smălț pe suprafața roșie a vasului se realizează cafeniul, iar prin așternerea oxidului de cupru peste suprafața angobată în humă roșie se dobândește verdele deschis sau verdele prăzului. Oxidul de cupru întins peste pasta roșie asigură culoarea brună, iar maroul se capătă din smălț și oxid de mangan. În general, vasele se smălțuiesc după prima ardere. În situațiile în care olăria se smălțuiește numai înăuntrul și la buză, turnarea sau picurarea smălțului se face cu o lingură specială. Vasele smălțuite se ard a doua oară timp de 3-7 ore, adică *se bagă la al doilea foc*, care este mai puternic și care se numește *la gata* (în Oboga – județul Olt) sau *la limpezit* (în Vlădești, Horezu – județul Vâlcea). După a doua ardere, vasele nu se mai lasă să se răcească în cuptor, ci se scot *prin foc* cu ajutorul unor cârlige metalice, pentru a nu se lipi unul de celălalt.

Obiecte ceramice

Termenii generali prin care se denumesc produsele ceramice la un loc sunt *olărie* și *vase*.

În concordanță cu calitățile *pământului de oale* și cu tradiția locală, există unele diferențe de la centru la centru care vizează funcționalitatea olăriei obținute (de exemplu, în Slătioara jud. Vâlcea, nu s-au prea lucrat mai deloc străchini, iar pământul întrebuințat în Horezu n-a îngăduit facerea *vaselor de foc*) și, implicit, forma, mărimea și ornamentica acestora.

Dacă sunt actualizate după întrebuințare, se constată că, exceptând Horezu, în toate celelalte centre cu olari s-au confecționat, în primul rând, *vase de vatră* (*de foc, de fiert, de fiertură, de gătit mâncarea*), din care făceau parte îndeosebi *oalele de vatră*. Ele erau prevăzute cu o *mânușă* (*toartă, ureche*) sau două *mânuși* (*toarte, urechi*). Aveau o capacitate de până la 15 litri și, în raport cu mărimea, se și numeau: *oale de frunte, mijloace* (sau *oale de mijloc*) și *oale mici*.

Mâncarea pentru nunți, botezuri, nedei, pomeni sau pentru prăznuirea onomasticilor se pregatea în *oale mari* (de 10-15 litri), care aveau formă ce amintește clar de amforele romano-bizantine). Ele se prindeau de *toarte* (*urechi* sau *mânuși*) și prezentau de obicei, brâu în relief pe *pântece* (*hurtă, foale*) pentru sporirea rezistenței (fig. 5a, 5b, 5c).

Asemenea vase care erau de obicei smălțuite la gură și în interior se numeau *toitane* (în Slătioara – Vâlcea), *vătăroage* (în Vlădești – Vâlcea).

Mâncărurile scăzute și carnea se coceau de cele mai multe ori, în vase mai mari ca străchinile, cu pereți foarte înclinați, cu buza groasă verticală și, uneori, cu două urechi simetrice la nivelul buzei. Ele se introduceau în cuptor ori sub test și se numeau fie *castroane* (în Arcani, Stroești, Ștefănești – județul Gorj; Șişesti – județul Mehedinți; Buda, Vlădești, Slătioara, Dăești – județul Vâlcea), fie *cenace* (în Lungești – județul Vâlcea; Glogova – județul Gorj), fie *ghivece* sau *ghivice* (în Oboga – județul Olt; Sălătrucel, Vlădești, Buda, Bărbătești, Pietroasa – județul Vâlcea; Peștișani – județul Gorj).

În majoritatea centrelor cu olari din Oltenia s-au modelat *crătiți* (fie cu fundul și pereții drepecți, cu două toarte fie cu pereții oblici oblici și cu o toartă) și *tigăi* cu trei picioare, cu sau fără capac, cu coadă sau cu toarte.

Pentru fierberea apei și a lichidelor alcoolice s-au produs *oale mici* sau *ibrice*.

Foarte întins era și registrul categoriilor de vase destinate păstrării proviziilor. Grăitoare în acest sens sunt *oalele* bitronconice de 10-15kg, smălțuite totdeauna în interior, și mai rar, în exterior și care aveau două *mănuși* (toarte, urechi), capac de acoperit, *brău* pe partea superioară a pântecului. În ele se puneau *bucate* (untură, sau grăsimi, *magiun*, *murături*, *oțet* și chiar *borș*). În Româna (județul Olt), oalelor pentru untură li se spuneau *lăscărițe*.

În unele centre de (de pildă, în Bărbătești-Vâlcea), olarii au modelat *chiupuri* pentru depozitarea alimentelor, care aveau de regulă, formă amforoidală. Cu același scop, s-au lucrat și așa-zise *borcane* (vase cu capac, cu sau fără toarte și cu gura mai mică decât a oalelor cu aceeași capacitate). De reținut că în Slătioara – județul Vâlcea s-au modelat *borcane mari* (de circa 15l), *borcane mijlocii* (de 2-8l), cărora li se spunea *piricușe*, și *borcane mici* (de 1-2l), denumite *hobici*.

Lichidele alcoolice, oțetul, undelelnul etc. se țineau, adeseori, în *urcioare* mari, ale căror forme se diferențiau uneori sensibil de cele ale *urcioarelor* propriu-zise.

De asemenea, în centrele cu olari din Oltenia s-au obținut *oțetare* care aveau partea inferioară destul de îngustă (aproape amforoidală), pântecul bine reliefat și un gât fie înalt, dar mai larg ca al ulcioarelor, fie scund și ceva mai strâmt ca al oalelor.

În Glogova (județul Gorj), s-au consemnat și *butoiașe* din lut.

Printre obiectele de lut confecționate în majoritatea centrelor cu olari din Oltenia se înscriau și *sărărițele* sau *sărarele* („solnițele”) și *oalele îmbăierate*. Acestea din urmă se utilizau pentru transportarea unor mâncăruri la câmp (pe durata deplasării ele se prindeau de *băieră* sau *toartă* și se duceau în mână).

Sunt rari olarii care să nu fi făcut *blide* („străchini”) ori *farfurii* (în Oltenia li se spunea, frecvent, *taiere*), adică vase din care se mânca. În general, străchinile aveau fund plat, formă tronconică, buza dreaptă sau ușor evazată și pereți aproape verticali. Față de străchini, farfuriile se individualizau prin gura mai larg evazată, buza răsfrântă spre exterior și pereții destul de înclinați spre orizontală.

Urciorul de apă, cu o capacitate de până la 15 litri, s-a modelat în toate centrele. Firește existau urcioare mai mari sau mai mici. Urcioarele oltenesti aveau, în general, gura rotundă, frumos accentuată; gât simplu, gât scurt și mai gros sau scurt și mai gros sau gât mai înalt și prevăzut cu proeminențe circulare; *mănușă* (toartă) fie simplă, fără *tâță* (ca acelea din Zătreni – județul Vâlcea), Șişesti – județul Mehedinți, Arcani – județul Gorj), fie cu *tâță-n toartă* ori *mănușă* (ca în Horezu – județul Vâlcea; Româna – județul Olt), fie cu *tâță-n burtă* sau în *foale* (ca în Șişesti – județul Mehedinți sau Slătioara – județul Vâlcea), cu *cioac* lateral (ca în Româna – județul Vâlcea) – Fig. 6e, 6f, 6g.

Apa și alcoolurile s-au băut pretutindeni în Oltenia cu *ulceaua* (*ulcica*) sau cu *cana* (*cănița*), vase care erau drepte ori ovoidale; cu *gulerăș* și *guruță* (*cioac*, *tâță*) ori cu gura rotundă; cu buza simplă sau întoarsă. În Vlădești (județul Vâlcea), numele cânilor mici erau pui.

Țuica se consuma, de regulă, din *cești* (în Lungești – județul Vâlcea și Glogova – județul Gorj, li se zicea *hobici*).

Olarii din mai toate centrele au obținut și *florare* (nume în Slătioara – județul Vâlcea), *glastre* (denumire în Buda, Vlădești – județul Vâlcea), *ghivece* sau *ghivice* (termen consemnat în Oboga – Olt; Vlădești, Buda – județul Vâlcea; Peștișani – județul Gorj), *sacsăi* (nume înregistrat în Româna – județul Olt; Pietroasa, Slătioara, Horezu – județul Vâlcea).

În unele sate cu olari din Oltenia s-au lucrat din lut și unele recipiente necesare casei: *blide mari* (*lighene*, *castroane*, *cenace*) de frământat aluatul sau de spălat (consemnate în Zătreni, Buda, Slătioara – județul Vâlcea; Corbeni – județul Olt); *putineie* în care se bătea laptele (înregistrate în Zătreni, Dăești – județul Vâlcea; Șişesti – județul Mehedinți; Oboga, Româna – județul Olt), *oale de muls*; *strecurători* (olarii din Oboga au excelat în modelarea lor); *pâlnii* (făceau parte, între altele, dintre produsele olarilor din Buda – județul Vâlcea) etc.

Olarii din Oltenia au realizat și produse necesare ofierii unor date strămoșești. Dintre ele, sunt de amintit, mai întâi, vasele care se dădeau de pomană, pline cu mâncarea tradițională, cu ocazia sărbătorii „Moșilor”: *ulcele* și *oalele de Moși* (consemnate îndeosebi în Vlădești, Buda – județul Vâlcea; Româna – județul Olt); *străchinile de Moși* (se lucrau în Șişesti – județul Mehedinți; Arcani, Stroești, Ștefănești – județul Gorj); *ulcelele de Joimari* (în satele din nordul Gorjului, atare vase de circa ”-1l se împărțeau de pomană în ziua de Joia Mare, pline cu apă sau cu băutură și însoțite de flori; numărul ulcelelor împărțite de fiecare familie era egal cu numărul morților) etc.

Vase de lut (*urciorașe*, *căni*, *ulcele*, *olcuțe* etc.) se dădeau de pomană și la *hramuri*, adică atunci când se serba patronul fiecărei biserici. De asemenea la șase săptămâni de la moartea unui membru al familiei, se „slobozea un izvor” și se împărțeau 44 de *ulcele* care aveau până la 0,5l.

În afara *vaselor pentru pomeni*, s-au mai lucrat vase pentru *tămâiat* (*tămâiere*, *tămâielnițe*), sfeșnice (consemnate, bunăoară, în Buda, Vlădești, Horezu – județul Vâlcea), ploști plate sau bombate (renumite erau cele modelate în Șișești – județul Mehedinți; Vlădești, Bărbătești – județul Vâlcea; Oboga, Româna – județul Olt), în care se puneau lichide alcoolice și pe care le purtau mirele, cumnatul de mire, alte rude ale mirelui sau ale miresei pentru a *cinsti* cu cei ce erau chemați la nuntă; *urcioare de nuntă* special împodobite cu motive ornamentale menite să ocrotească și să provoace fertilitatea etc.

Pe lângă categoriile de produse deja enumerate, în unele centr cu olari s-au mai obținut: *olane* și *guri de olane pentru sobe* (pomenite, de exemplu, în Pietroasa, Slătioara – județul Vâlcea) și *pipe* sau *lule* (renumit, în acest sens, era centrul de olari Argetoaia – județul Dolj).

De asemenea, *figurinele* cu funcție ludică și artistică făceau parte dintre obiectele modelate de olarii din majoritatea centrelor. Lucrate fie cu mâna, fie cu tipare de gips, ele se caracterizau printr-o mare diversitate tipologică. Precumpăneau ca răspândire *fluierile* (*fluierice*, *șuierșurile*) în formă de urcioare care aveau *fluierice* în locul țâței. Numeroase erau și reprezentările zoomorfe. Dintre acestea, se detașau prin frecvență câinele și calul. Des se modelau și fluieri cu chip de iepure, urs, lup, câprioară și cerb. Nu lipseau nici acelea în formă de berbec și țap sau de broască, *gușter* și pește. Sporadic s-au făcut și *fluierici* care înfățișează animale ce nu aparțin faunei românești (de exemplu, în Oboga – județul Olt s-au înregistrat reprezentări de lei, tigri, girafe etc.).

Un rol însemnat în producția unor centre (ca de exemplu, Româna – județul Olt; Vlădești, Pietroasa – județul Vâlcea) îl au fluierile avimorfe, în special cele cu înfățișare de porumbel, găină, cocoș, gâscă, rață, curcan, pui, păn, turturea, cuc. Olarii din Vlădești (județul Vâlcea) au realizat fluierice cu chip de *pasăre măiastră*.

Trebuie amintite, apoi, fluiericile antropomorfe (femei cu copil în brațe; femeia «cântăreață»; femei care poartă o greutate pe cap; bărbați cu veșminte de ostaș; bărbați surprinși călare; bărbați lăutari; copii-păpușă etc.

În vremea din urmă s-au înmulțit figurinele care redau vehicule sau arme create de tehnica modernă (de exemplu în Vlădești – județul Vâlcea, se modelează tractoare, motociclete, avioane, rachete, pistoale etc.).⁶¹

ROMANIAN TRADITIONAL POTTERY IN OLTENIA

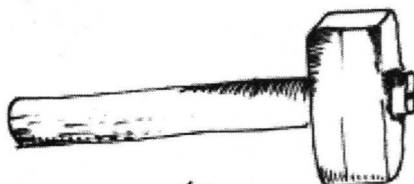
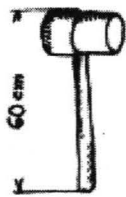
Because of its exceptional capacity of facing time and of the unrivalled frequently apparition in archeological investigations, the pottery represents, for each nation, a permanent witness of evolution through the centuries of some essential aspects concerning its culture and civilization.

The author points out the technology of clay's preparing and moulding, the art pottery adorning and the science of burning it in Oltenia, from neolithic till today.

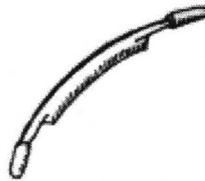
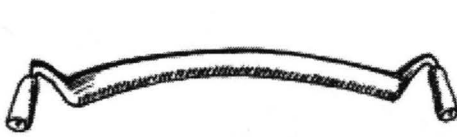
NOTE

- 1 Eugen Comșa, *Neoliticul pe teritoriul României. Considerații*, București, Editura Academiei, 1987, p. 98.
- 2 Idem, Considerații cu privire la cuptoarele de olar din epoca neolitică, de pe teritoriul României, în „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. I, Sibiu, 1981, p. 227, 230.
- 3 Marin Nica, Cuptoare de olărie din epoca neolitică descoperite în Oltenia, în „Drobeta”, 1978, p. 29.
- 4 Constantin Preda, Contribuții la cunoașterea civilizației geto-dacice. Așezarea de la Pleașov, jud. Teleorman, în „Thraco-dacica”, VII, nr. 1-2, 1986, p. 71.
- 5 Vladimir Dumitrescu, Alexandru Vulpe, *Dacia înainte de Dromihete*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 97, 100.
- 6 Ion Horațiu Crișan, *Burebista și epoca sa*, ed. a 2-a, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 40.
- 7 Gheorghe Iordache, *Ocupații tradiționale pe teritoriul României*, volumul al III-lea, București, Editura Academiei, anexa 3, p. 368.
- 8 Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, Editura pentru literatură, 1968, p. 171; I.H. Crișan, *În legătură cu cuptoarele de ars ceramică la daco-geți din epoca La Tene*, în „Apulum”, VI, 1967, p. 114; Octavian Floca, *Cuptor dacic de ars vase descoperit la Deva*, în „Apulum”, IX, 1971, p. 264-269.
- 9 Mihail Mocrea, *Viața în Dacia romană*, București, Editura Științifică, 1969, p. 313.
- 10 Gheorghe Iordache, *op. cit.*, p. 368-369.
- 11 Gh. Bichir, Cuptoarele de ars ceramică din cadrul culturii Vârteșcoiu – Poienești. Un atelier de olărie descoperit la Butnărești, în „S.C.I.U.”, nr. 3, t. 17, 1966, p. 495, 499; S. Dumitrașcu, T. Bader, Așezarea dacică de la Medieșul Aurit, în „Acta Musei Napocensis”, IV, 1967, p. 109-111; Octavian Floca, Ferenczi Ștefan, Liviu Mărghitan, Micia. Grupul de cuptoare romane pentru ars ceramică, Deva, 1970, p. 41; Gheorghe I. Petre (Govora), Cuptor de olar cu vase dacice și romane la Buridava, în „S.C.I.U.”, nr. 1, t. 19, 1968, p. 187.
- 12 Gheorghe Iordache, *op. cit.*, p. 367.
- 13 *Ibidem*, p. 369-371.
- 14 *Ibidem*, p. 372.

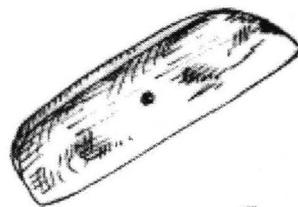
- 15 *Ibidem*, p. 373-374.
- 16 Gheorghe Iordache, *Mărturii etno-lingvistice despre vechimea meseriilor populare românești*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1980, p. 44-70.
- 17 *Ibidem*
- 18 C. Alessandrescu, *Dicționarul județului Vâlcea*, 1893, p. 538.
- 19 Ion Mocioi, Virgil Vasilescu, *Ceramica populară din Gorj*, Târgu Jiu, 1974, p. 70-72.
- 20 Tancred Bănățeanu, *Ceramica din Glogova. Regiunea Oltenia*, în „Studii și cercetări”, I, București, 1966, p. 13.
- 21 G. Iordache, N. Nițu, M. Popilian, *Câteva sate din Oltenia specializate în practicarea unor meșteșuguri tradiționale*, în „Historica”, vol. II, 1971, p. 253.
- 22 Silvia Zderciuc, *Contribuții la istoricul ceramicii populare de pe valea Oltețului. Centrul ceramic Româna, județul Olt*, în „Revista muzeelor și monumentelor”, nr. 8, 1981, p. 79.
- 23 Gheorghe Iordache, *Mărturii etno-lingvistice...*, p. 46.
- 24 *Ibidem*.
- 25 *Ibidem*.
- 26 Ion Mocioi, Virgil Vasilescu, *op. cit.*, p. 80.
- 27 Vasile Cărăbiș, *Olăria din Arcani și Stroiești-județul Gorj*, în „Revista de etnografie și folclor”, t. 16, 1971, nr. 3.
- 28 Horst Klush, *Considerații critice pe marginea necesității respectării tehnologiei tradiționale în producerea ceramicii populare*, în „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol I, Sibiu, 1981, p. 256.
- 29 Nume în Lungești, Vlădești, Buda – județul Vâlcea.
- 30 Denumire înregistrată în Vlădești (județul Vâlcea), Oboga (județul Olt).
- 31 Nume în Șișești (județul Mehedinți); Călnic, Găleșoia (județul Gorj); Dăiești (județul Vâlcea); Oboga (județul Olt).
- 32 Denumire în Horezu, Vlădești, Buda, Slătioara (județul Vâlcea).
- 33 Termen consemnat în Oboga (județul Olt).
- 34 Cuvânt notat în Valea Stanciului (județul Dolj).
- 35 Vocabulă înregistrată în Glogova (județul Gorj).
- 36 Nume în Șișești (județul Mehedinți).
- 37 Nume în Călnic, Găleșoia, Glogova, Târgu Jiu (județul Gorj), Oboga (județul Olt).
- 38 Nume în Horezu (județul Vâlcea), Glogova (județul Gorj).
- 39 Denumire în Ștefănești (județul Gorj).
- 40 Denumire atestată în Călnic, Găleșoia (județul Gorj), Lungești (județul Vâlcea), Oboga (județul Olt).
- 41 Inf. de teren, Vlădești, Buda (județul Vâlcea).
- 42 Inf. de teren, Slătioara, Horezu, Bărbătești (județul Vâlcea).
- 43 Inf. de teren, Dăești (județul Vâlcea), Valea Stanciului (județul Dolj).
- 44 Inf. de teren, Glogova (județul Dolj).
- 45 Inf. de teren, Șișești (județul Mehedinți).
- 46 Gheorghe Iordache, *Mărturii...*, p. 53.
- 47 Gheorghe Iordache, *Ocupații...*, vol. III, anexa 3.
- 48 Unei asemenea ustensile i se zice *titirez* - în Vlădești (județul Vâlcea), Oboga (județul Olt), Ștefănești (județul Gorj).
- 49 Gheorghe Iordache, *Ocupații...*, vol. III, anexa 3.
- 50 Asemenea vase s-au înregistrat și în Oboga.
- 51 Gheorghe Iordache, *Mărturii...*, p. 56.
- 52 *Ibidem*.
- 53 *Ibidem*, p. 57.
- 54 Pentru întreg subcapitolul privitor la ornamentică, vezi pe larg Gheorghe Iordache, *Ocupații...*, vol. III, p. 89-123.
- 55 *Ibidem*, p. 124.
- 56 *Ibidem*, p.125
- 57 Paul Henri Stahl, Paul Petrescu, *Olăria țărănească din Vâlcea*, în „SCIA”, 1965, nr.1, t.12, p.163-165
- 58 De pildă, cuptoarele din Buda, Vlădești, Dăești – județul Vâlcea
- 59 Consemnate, de exemplu, în Slătioara, Lungești, Buda, Peșteana-Vârtope (județul Gorj), Oboga, Româna (județul Olt)
- 60 Asemenea cuptoare s-au utilizat, bunăoară, în Găleșoia (județul Gorj), Horezu (județul Vâlcea)
- 61 Gheorghe Iordache, *Ocupații tradiționale pe teritoriul României*, vol. al III lea, p.148 – 189, București, Edit. Academiei

1a

1b

2a

2b

2c

3a

3b

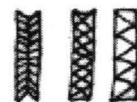
3c

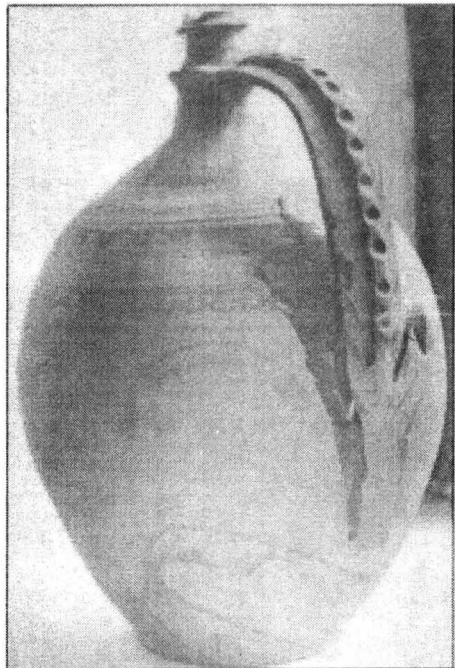
3d

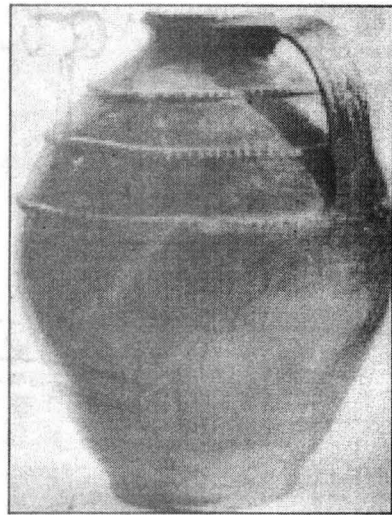
3e

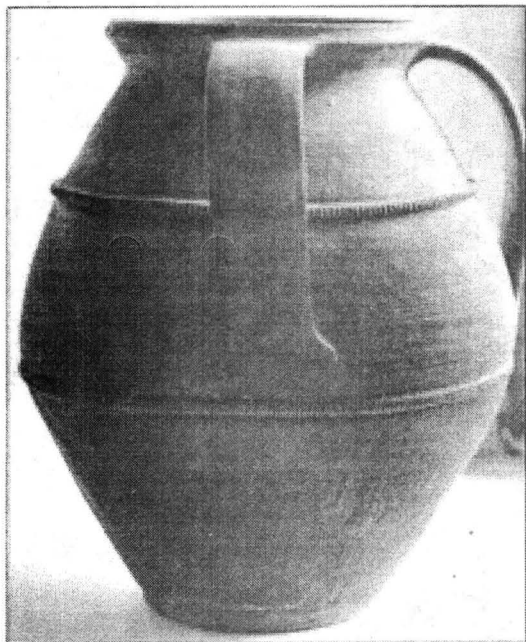

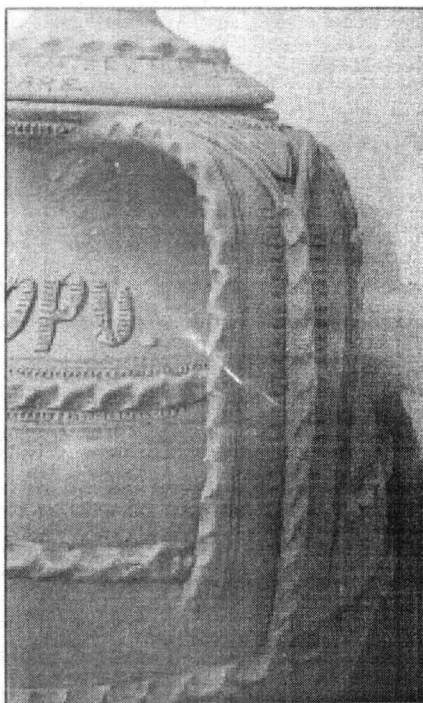
4a

4b

4b

4c

4c

Ulcior zoomorf
Grigore Ciungulescu, Oboga de Jos, Olt

Ulcior zoomorf
Grigore Ciungulescu, Oboga de Jos, Olt

Ulcior antropomorf
Grigore Ciungulescu, Oboga de Jos, Olt

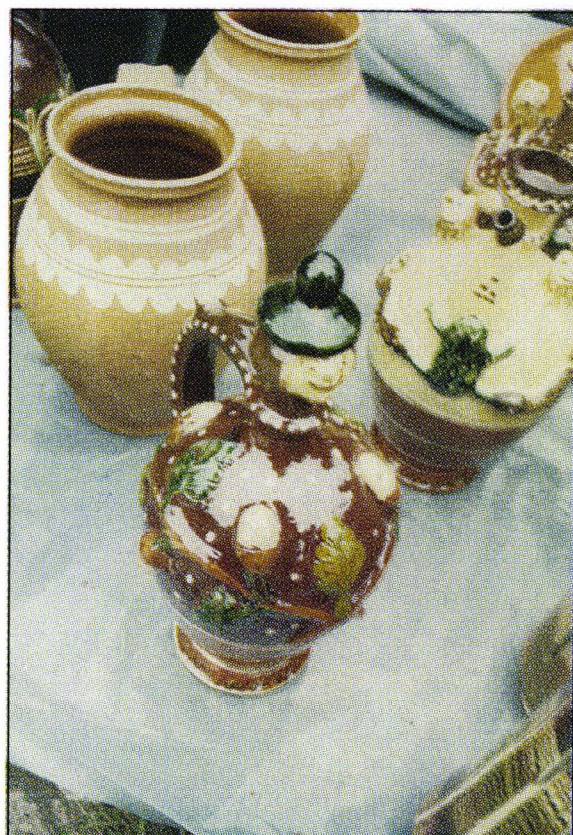

Ulcior zoomorf
Teodora Trusca, Balș, Olt

Vase de lut
Ionel Popa, Horezu, Vâlcea

Vase de lut
Teodora Trusca, Balș, Olt

Vase de lut
Dumitru Șchiopu, Vlădești, Vâlcea

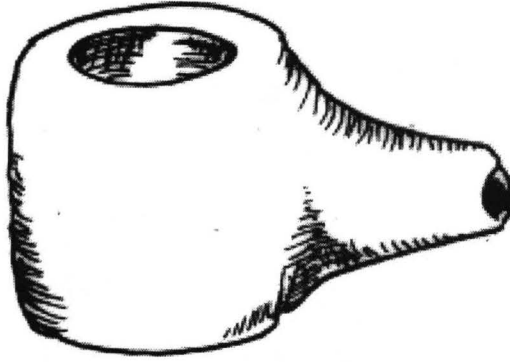

Vase de lut
Nicoleta Pietraru Mischiu, Horezu, Vâlcea

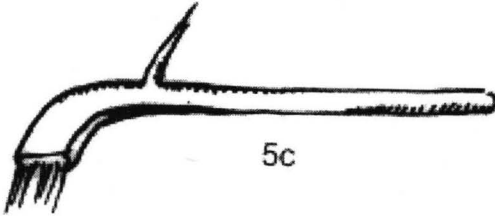
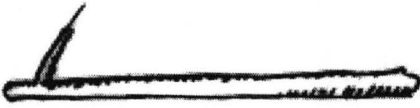

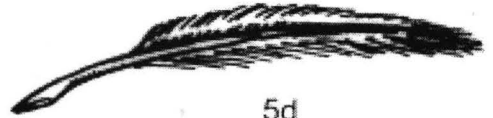
5a

5b

5c

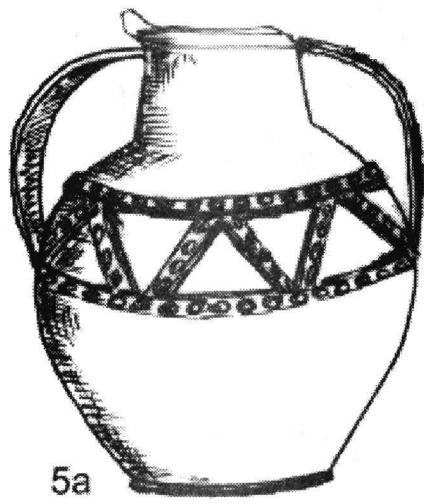

5d

5e

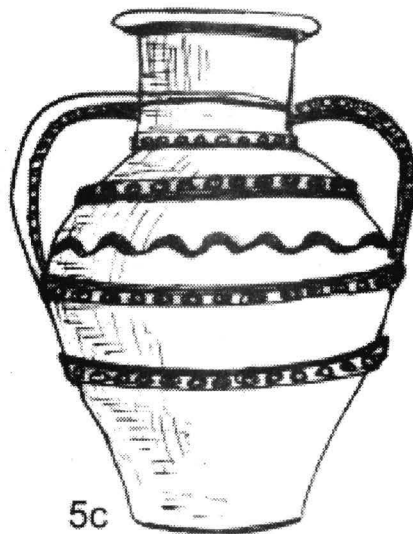

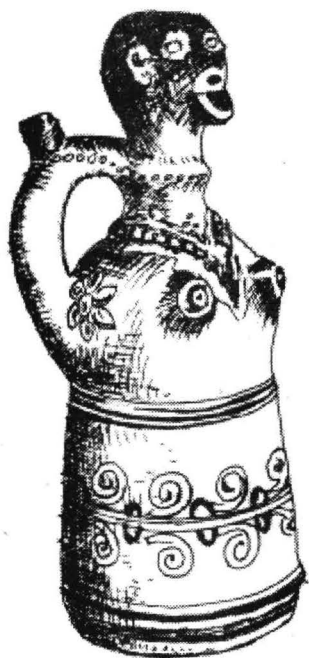
5a

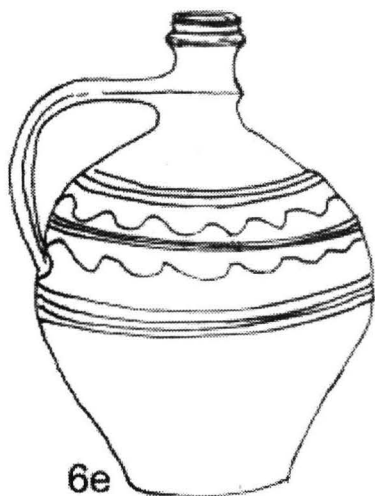
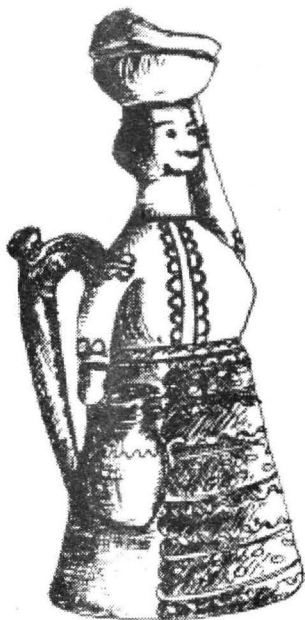
5b

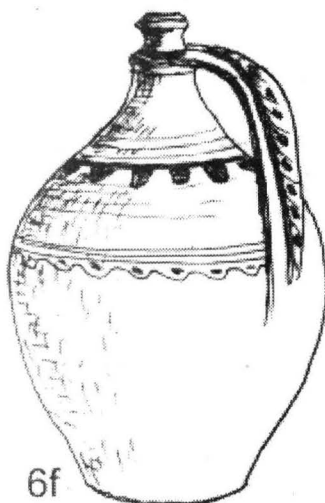
5c

6d

6e

6f

6g

